

נאמר של נייר

העולם של אתמול

לוטה וסטימן צוויג לפני התאבדותם בברזיל פאציפיסט, הומאניסט, פסימיסט

את סירתו ועבר להתגורר באנגליה. הוא הקדים את הילטרל בכל צעדיו. כשדרכונו הבריטי נדון נסע לארצות-הברית, ומשם המשיך לפטרופוליס שבברזיל. חודשים אחרים אחרי יום הולדתו ה-60 התאבד סטימן צוויג ביחד עם לופטה, אשתו הצעירה. בתעולם של אתמול כלולה פרספקטיבה מלאה למהלכי ההתכהמות של התרבות-המערבית, מהלכים שהוליכו לאותה שואה איומה, שהביאה לקמילתה של התרבות האירופית.

סינקלר

ספריו של אפטון סינקלר היו עבורי, כבר בימי נעורתי, מתכונת סיפורות נגדית לרומן האמריקאי המתקתק. תיאורי בית-המיטכחיים בשיקאגו בספרו הגיגולני ("פתחו צוהר לעולם הפרולטריון של ארצות-הברית, עולם מוזעזע עד אימה. כאחרונה ראתה-אור מהרורה עברית חדשה של סיפרו המלך פחם (**). מהרורה החחורה אותי לחוויה שחוויתי בקריאת הגירסה העברית הראשונה של הספר (***) בהמלך פחם, שפורסם בשנת 1917 בארצות-הברית, תיאר סינקלר שביתה במיכרה-פחם במדינת קולורדו. הרומאן, בעל המגמה הסוציאליסטית, הביא לשיפור מצב הכורים בארצות-הברית של אותם ימים. המלך פחם הוא סיפרו של האל, בן המעמדה-העליון האמריקאי, המבקש להתקבל לעבודה במחנה-כורים, במטרה ללמוד את מצבם ולהושיט להם עזרה. עד מהרה מוזעזע האל ממצבם של הכורים, החיים בתנאי כפייה וניחוח מחפיר. למשל: המאוננים השוקלות את כ...

(*) אפטון סינקלר - הגיגולני; עברית: ראו בני; הוצאת מצפה (כריכה קשה).
 (***) אפטון סינקלר - המלך פחם; עברית: חיים גליקשטיין; הוצאת זמורה ביתן, עמודים (כריכה קשה).
 (***) אפטון סינקלר - המלך פחם; עברית: אפרים ברוידא; הוצאת מצפה.

העולם של אתמול הוא הספר ציני לאירופה השוקעת, שדרכה מוליכה לעבר מלחמת-העולם השני, אירופה שהלאומנות החולנית מאפינת אותה, אירופה, שלעולם לא תהיה עוד מרכז לנאורות תרבותית.

צוויג, בדומה ליהודים רבים בקיסרות האוסטרו-הונגרית ובגרמניה, ראה את עצמו כאזרח העולם, ולא כיצור הכבול בכבלי הלאומנות, תהיה אשר תהיה. בהדרגה, מוליך העולם של אתמול את הקורא לעבר ההתמטטות הראשונה, הלא היא מלחמת-העולם הראשונה, המחריבה את עולם הביטחון והתבונה היצרית - הרס המוליך את צוויג הבוגר לעמדותיו כפאציפיסט והומאניסט. עמדות, שהן בבחינת עמדות מיעוט נמרכו אירופה של הלאומנות הגואה.

לקראת תום מלחמת-העולם הראשונה, פירסם צוויג את סיפרו ירמיהו, שהוא ספר פאציפיסטי, הכורך את ערכי השלום של היהדות (השפוייה) לעמדות מעשיות פאציפיסטיות. ביחד עם ידיו, הסופר הצרפתי רובן רולן, מנהל צוויג, מציריך, מאבק בינלאומי למען השלום, למרות שרות-הקרב עקובי הרס שבין צרפת לגרמניה. תארו לעצמכם את עומם עוז הישראלי, יושב עם מחמד דרויש הפי' לטניאי בקפריסין, ויחד הם נאבקים כנגד העימות הישראלי-פלסטיני.

אחרי מלחמת-העולם, התיישב צוויג בסריה קטנה על הר הקפוצינים בולצבורג, סריה שכינויה בשנות ה-20 היה וילה אירופה, מכיוון שמיטב אנשי-הרוח האירופים, למן ג'יימס ג'ייס רדך תומס מאן, ארטור טוסקאניני ובלה בארמזוק התארחו בה. ספריו של צוויג, שהיה אז בשיא-החילתו, נמכרו במיליוני עותקים, ספריו הבינורפיים נלמדו בתי-הספר.

צוויג המצליח היה צניקן פאסימי. כפי שלא האמין בסוף 1917, בשלום מתמשך שיבוא לעולם, כן לא האמין בשלום אפשרי בשנת 1933. לא היה פלא בדבר, שד"ר גבלס, שר-התעמולה הנאצי, קרא את סיפרו של צוויג פושח, קודם שהורה על שריפתו ושריפת שאר ספריו של צוויג.

פושח, הוא התגלמות הציניות הפוליטית, גירסה נפוליאנית של שרמיטורה נוסח הדר' יוסף בורג, השורד בכל המישורים האפשריים.

תופעה

תופעה סיפורית רבת-עניין, החלה מתרחשת בשנותיים האחרונות. סידרה שלמה של ספרים שתורגמו לעברית, בשנות ה-30 וה-40 תורגמה מחדש לעברית.

הספרים האלה עוסקים בנושאים פוליטיים-אידיאולוגיים. ספרים אלה הם השרידים האחרונים של הלהב האידיאולוגית, שאיפיינה את התקופה שבין שתי מלחמות העולם.

אל מרפי הספרים של 1983 ו-1984, חוזרים שמות כפרשת מאוריציס; העולם של אתמול; אוניית המתים; היהודי זיס והמלך פחם - שמות שהשפיעו מאוד על דור הקוראים של שנות ה-30, ה-40 וה-50.

ספרים שנכחים בחלקם, כמו: יעקוב וסרמן, ליון סויכטובונגר, ב. טראוון, אפי' טון סילנקלר, מרגשים גם את הדור החדש של הקוראים.

מאחרי גל זה של תרגומים-חוזרים לעברית, ניצבת, בעיקר, הוצאת זמורה ביתן.

על כמה מסיפיי העולם של אתמול, שראאור באחרונה, מרווח נמר של נייר.

צוויג

סיפרו של סטימן צוויג העולם של אתמול(*) הוא ספר אוטוביוגרפי, המשמש כתיעוד של תקופה, המספרת על עולם שהיה ואינו עוד.

בפרקים הראשונים של העולם של אתמול מתאר צוויג את וינה, בירת הקיסרות האוסטרית-הונגרית שאיננה עוד, עיר שבה חיו בעירובניה, רמויות כתיאודור הרצל וקארל קראוס.

צוויג, פותח בתיאור עולמו כתלמיד, וממשיך בחיבור רשימותיו הראשונות, ומיפגשו בתיאודור הרצל, שהוא בפרק הציני הראשון שלו, ומאמין עדיין באפשרות להביא להתנצרות פומבית של כל יהודי אירופה, כדי לסלק את העוקץ היהודי.

(*) סטימן צוויג - העולם של אתמול; עברית: צבי ארד; הוצאת זמורה ביתן; 317 עמודים (כריכה קשה).

אין נביא בסיפורתנו

בבגיונותם של מטה מספר המאירי סיפור נודדים של שני יהודים ושני גויים שנמסרם אליו, בעטיו של השני הרוסי, הארבעה נודדים עלפני רוסיה הגדולה ומגיעים למחנות-השבויים כסיביר. המספר מוליך את גיבורו המאוד אוטוביוגרפי, בין ביצות האנטישמיות החשובה ברוסיה, אנטישמיות המביאה את הרוסים להאמין שהיהודים אשמים בכל צרותיהם; משוטט מאיר, אבא שלה איתנו לשבה לעזאזל, היהודים מקבלים מיליונים בעד נעליים לחיילים ומשאירים את חילוני הימים בקור, כדי שיתפזרו מאלוהים, בלי תורתו הגרמנים... בשני ספריו יצק אביגדור המאירי סינגון של רומן מילחמתי עברי, סינגון שלא נמצאו לו יורשים בסיפורת הישראלית החדשה, שבתיאורי המלחמה שלא היא והמונגית, הסרת תודת שות-אמת, מגייסת את עצמה לשירות אלה השולחים את החיילים ליהרג במלחמה. בעידן זה, שבו מתחילים מרפי הספרים להתמלא באתם ספרים גורשי אידיאולוגיה, ומאבק למען עולם טוב יותר, המתורגמים מלשונות אירופה, שוב חוזרת תישנית הדוגמה המכאיבה של אין נביא בסיפורתנו, דוגמה האמשיכה ומשכיחה את ספריו של אביגדור המאירי, שהיה המייצג הבלתי ניתר בתרבות העברית, של רוחות האנטי-מלחמה הללו. תיקוותי, כי המרלים, או לפחות אחד מהם, ימצאו לנכון לפרסם מהדורות חדשות ועממיות של סיפור-המלחמה של המאירי.

של הקצונה המיקצועית - מבצע למישקפיים יהודיים קוסמופוליטיים ופעם היו יהודים בני גזע נדיר זה, ולעיתים אף פאציפיסטיים.

ספר-השבוע המאירי בדיעות היתודי הקוסמופוליטי

החוויה הישראלית

בדומה לתופעות-תרבותיות אחרות, יוצא גם שבר הסיפורת העברית המקורית של שנות ה-20 וה-30 מקופה, במהלך הנוסטלגיה-ההיסטורית, שהחלה כובשת לה אחיזה על מרפי הספרים של 1984 (ראו: תופעה).

בימים אלה, של מלחמת ישר-יבירה, בולט מדרג-הספרים הישראלי כחסרן מהדורה חדשה של סיפרי-מלחמת-העולם הראשונה של א"י האנג'ור המאירי השיגוען הגדול ובגיתיונים של מטה, המספרים את חוויותיו של קצין יהודי במלחמה ובשבי.

שני הספרים, המתארים את זועות המלחמה מנקודת ראותו של קצין עברי, קרובים כרוחם האנטי-מלחמתי לבמערב אין כל חדש של אריך מאריה רימאק.

השיגוען הגדול מביא את סיפור הגיוס למיל-חמה, הטיורנות, החזית, הפציעה, בית-הספר לקצינים, השיבה לחזית, הפציעה, חזרה לחזית והנפילה בשבי הרוסים. לצידו של הגיבור, מצויים שני גיבורי-מישנה יהודיים ובין השלושה נירקמת ידידות, המעמידה אותם מול תביעות האנטישמיות, שנושאת הדגל שלהן הם הליטננט שפודבינאק, קצין פתח שטורס והנפרייטור (טרש) מאורי, מתעב היהודים, שרק קודם למותו מתברר שהוא עצמו יהודי-נומרי.

בסיפרו עוסק אביגדור המאירי בנדידות של היהודי הקיסטופוליטי מול גיאת הדגשות הלאומיים. המאירי הושק בסיפרו את מכלול זועות המלחמה, המות, הרעב והצני, היהדות